

הַלְבוֹת מְלוֹה וְלוֹוֶה פָּרָק י

א. כִּשֶׁם שֶׁמֶתָר לְמוֹכֵר לְפָסֵק עַל שְׂעַר שֶׁבִּשְׂוֹק כִּךְ מִתָּר לְלוֹוֹת הַפְּרוֹת סֶתֶם, וּפּוֹרְעִין אוֹתָן סֶתֶם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שְׂעַר שֶׁבִּשְׂוֹק. כִּי־צַד: הִיָּה הַשְׂעַר קְבוּעַ וְיָדוּעַ לְשִׁנְיָהֶם, וְלוֹוֶה מַחְבְּרוֹ עֶשֶׂר סָאִין חַיֵּב לְהַחְזִיר לוֹ עֶשֶׂר סָאִין, אָף עַל פִּי שְׁהוֹקְרוֹ הַחֲטִים: שְׁהָרִי כְּשִׁלּוֹה מִמֶּנּוּ, הִיָּה הַשְׂעַר יָדוּעַ; וְאִלּוּ רָצָה הִיָּה קוֹנֶה וּמַחְזִיר לוֹ, שְׁהָרִי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

ב. הִיָּה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שִׁלּוֹה הָרִי זֶה מִתָּר לְלוֹוֹת סֶתֶם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן, וּפּוֹרְעַ סֶתֶם: אָף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא יֵצֵא הַשְׂעַר. וְאִפְלוּ הִיָּתָה לוֹ סָאָה אַחַת, לוֹוֶה עָלֶיהָ כִּמָּה סָאִין; הִיָּתָה לוֹ טָפָה אַחַת שִׁלְשָׁמָן אוֹ יֵין, לוֹוֶה עָלֶיהָ כִּמָּה גִרְבִּי יֵין וְשָׁמָן.

ג. לֹא הִיָּה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כָּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע שְׂעַר הַשְׂוֹק עָדִין, אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ בְּשְׂעַר שֶׁבִּשְׂוֹק הָרִי זֶה אֲסוּר לְלוֹוֹת סָאָה בְּסָאָה. וְכֵן בְּשָׂאֵר הַפְּרוֹת לֹא יִלּוֹה אוֹתָן, עַד שִׁיעֲשֶׂה אוֹתָן דָּמִים. וְאִם לָוֶה, וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן דָּמִים, וְהוֹזְלוּ מַחְזִיר לוֹ פְּרוֹת בְּמִדָּה שִׁלּוֹה מִמֶּנּוּ, אוֹ כִּמְשָׁקֶל; וְאִם הוֹקְרוֹ, נוֹטֵל דָּמִים שֶׁהָיוּ שׁוּוִין בְּשַׁעַת הַהִלּוּאָה.

ד. אָף עַל פִּי שִׁישׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אוֹ שֶׁהִיָּה הַשְׂעַר קְבוּעַ בְּשְׂוֹק הָרִי זֶה אֲסוּר לְלוֹוֹת פְּרוֹת בְּפְרוֹת, עַד זְמַן קְבוּעַ; אֲלֹא לוֹוֶה סֶתֶם, וּפּוֹרְעַ בְּאִיזָה זְמַן שִׁיפְרַע.

ה. לֹא יֹאמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ הַלּוֹנִי כּוֹר חֲטִים, וְאֲנִי מַחְזִיר לָךְ כּוֹר לַגֶּרֶן; אֲלֹא אוֹמֵר לוֹ הַלּוֹנִי עַד שִׁיבּוֹא בְּנִי, אוֹ עַד שֶׁאֲמַצָּא הַמִּפְתָּח.

ו. לָוֶה פְּרוֹת עַד זְמַן קְבוּעַ אִם הוֹזְלוּ, מַחְזִיר לוֹ פְּרוֹת בְּזְמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוֹקְרוֹ, נוֹתֵן לוֹ דָּמִים שֶׁהָיוּ שׁוּוִין בְּשַׁעַת הַהִלּוּאָה.

ז. מְלוֹה אָדָם אֶת אֲרִיסוֹ חֲטִים בְּחֲטִים לְזָרַע, בֵּין קֶדֶם שִׁירֵד הָאֲרִיס לְשָׂדֶה בֵּין אַחֵר שִׁירֵד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָה שִׁיתֵּן הָאֲרִיס אֶת הַזָּרַע, שְׁהָרִי בִּיד בַּעַל הַקֶּרֶקַע לְסַלְקוֹ, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָתַן. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדָּרָךְ בַּעַל הַקֶּרֶקַע לִתֵּן אֶת הַזָּרַע אִם עָדִין לֹא יָרַד הָאֲרִיס, הָרִי זֶה מִתָּר לְהַלּוֹתוֹ חֲטִים בְּחֲטִים: שְׁעָדִין יֵשׁ לוֹ לְסַלְקוֹ; נִמְצָא בָּעֵת שִׁירֵד לְשָׂדֶה, יָרַד עַל דַּעַת שִׁיחְזִיר לוֹ חֲטִים שֶׁהִלּוּהוּ. אֲבָל אַחֵר שִׁירֵד לְשָׂדֶה הוֹאִיל וְאִינוּ יָכוֹל לְסַלְקוֹ הָרִי הוּא כָּכָל אָדָם, וְאֲסוּר לְהַלּוֹתוֹ חֲטִים בְּחֲטִים לְזָרַע; אֲבָל מְלוֹהוּ סֶתֶם, עַל שְׂעַר שֶׁבִּשְׂוֹק.

ח. מִי שֶׁהִיָּה נוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ מַעוֹת, וְאָמַר לוֹ תֵּן לִי מַעוֹתִי שְׁאֲנִי רוֹצֶה לְקַח בְּהֵן חֲטִים. אָמַר לוֹ צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלִי כְּשֶׁשְׂעַר שִׁלְעַכְשׁוּ, וְיִהְיֶה לָךְ אֲצִלִּי חֲטִים בְּהִלּוּאָה אִם יֵשׁ לוֹ חֲטִים כְּשֶׁעוֹר מַעוֹתָיו, מִתָּר; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין, הָרִי זֶה אֲסוּר: שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁמֶתָר לְפָסֵק עַל שְׂעַר שֶׁבִּשְׂוֹק, אָף עַל פִּי שְׁאֲיִן לוֹ כָּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֲלֹא בְּנוֹתָן מַעוֹתָיו לְקִנּוֹת בְּהֵן; אֲבָל הַרוֹצֶה לְהַעֲמִיד הַלּוֹאָתוֹ עַל גִּבּ הַפְּרוֹת אֲסוּר, עַד שִׁיְהִיו לוֹ פְּרוֹת.

ט. הִיָּה לְלוֹוֶה חֲטִים, וַעֲשֵׂה הַלּוֹאָתוֹ עָלָיו חֲטִים, וּבֹא אַחֵר זְמַן וְאָמַר לוֹ תֵּן לִי חֲטִי, שְׁאֲנִי רוֹצֶה לְמַכְרֵן וּלְקַח בְּדַמְיָהֶן יֵין, אָמַר לוֹ צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלִי יֵין, כְּשֶׁשְׂעַר שֶׁבִּשְׂוֹק עָתָה אִם יֵשׁ לוֹ יֵין, הָרִי זֶה מִתָּר וְנִעֲשֶׂת הַלּוֹאָתוֹ אֲצִלוֹ יֵין; וְאִם אֵין לוֹ יֵין, אֲסוּר.

י. הרי שלא היה לו, ועבר והחזיר ההלואה פרות אף על פי שקנה פרות אחר כך אינו חייב לתן לו פרות, אלא נותן לו מעות שהלוהו.

הלכות מלוה ולוה פרק יא

א. המלוה את חברו בפני עדים, או שאמר לעדים היו עלי עדים שאני חייב לזה מנה, או אתם עדי שאני חייב לזה מנה זו היא הנקראת מלוה על פה, ואינו צריך לפרעו בעדים; לפיכך אם טען אחר כך ואמר פרעתי נשבע הסת, ונפטר.

ב. אבל המלוה את חברו בשטר, צריך לפרעו בעדים; לפיכך אם טען ואמר פרעתי שטר זה, אינו נאמן, אלא אומרים לו או הבא עדים, או עמד ושלם לו חובו.

ג. לפיכך האומר לעדים, היו עלי עדים שאני חייב לזה מנה אין כותבין עדותן ונותנין למלוה: שלא יחזירו עדות על פה מלוה בשטר, עד שיאמר להן הלוה כתבו שטר וחתמו בו ותנו לו. ואף על פי שאמר להן כך, צריכין להמליך בו אחר שחתמו בשטר, ואחר כך נותנין השטר ביד המלוה.

ד. קנו מידו שהוא חייב לו מנה הרי אלו כותבין ונותנין, אף על פי שלא אמר להן כתבו: שסתם קנין לכתובה עומד, ואינן צריכין להמליך בו.

ה. לוה שכתב שטר בכתב ידו, והעיד בו עדים ונתנו למלוה הרי זה שטר כשר. וכן אם כתב שטר, אף על פי שאין בו עדים, ונתנו למלוה בפני עדים הרי זה מלוה בשטר: והוא שיהיה כתב שאינו יכול להזדיף, ויקראו אותו העדים שנמסר בפניהם. ויש מן הגאונים שהורה שצריך לומר לעדים שמסרו בפניהם, חתמו והעידו שנמסר בפניהם.

ו. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, ואין שם עדים אף על פי שהחזק כתב ידו בבית דין, הרי זה כמלוה על פה לכל דבר. ואם טען שפרע נשבע הסת, ונפטר; ואינו גובה בכתב זה לא מן היורש, ולא מן הלקוחות.

ז. כל מלוה שבשטר גובה אותה מן היורשין, וגובה אותה מן הלקוחות, כמו שיתבאר. ומלוה על פה גובה אותה מן היורשין, ואינו גובה אותה מן הלקוחות: לפי שאין לה קול, לפיכך לא יטרף בה. אבל מלוה שבשטר, קול יש לה; והלוקח הפסיד על עצמו, שלא שאל עד שידע שנכסיו שלזה משעבדין במלוה שעליו, שכל נכסי הלוה תחת שעבוד המלוה, מן התורה.

ח. המוכר שדהו בעדים, ויצאת מתחת ידי הלוקח אף על פי שאין שם שטר ביד הלוקח, הרי זה חוזר וטורף מנכסים משעבדים כמו שיתבאר: שכל המוכר בפרהסיא מוכר, וקול יש לו.

ט. אין ההלואה שעל פה נגבית מן היורשין, אלא באחד משלושה דברים אלו: כשהחייב מודה בה, וצוה בחליו שיש לפלוני עליו חוב עדין. או שהיתה ההלואה לזמן, ולא הגיע זמן

לפרעה; וחזקה היא שאין אדם פורע בתוך זמנו. או שנדוהו עד שיתן, ומת בנדויו. כל אלו גובין מן היורש, בלא שבועה.

י. אבל אם באו עדים שהיה אביהן חייב לזה מנה, או בפנינו הללו אינו גובה מן היורש כלום, שמא פרעו: שהמלוה את חברו בעדים, אינו צריך לפרעו בעדים. וכן אם הוציא כתב יד אביהן שהוא חייב לו אינו גובה בו כלום, כמו שבארנו.

יא. לווה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע אם נודע לבית דין שתלה מעותיו ביד אחרים, כופין אותו למכור ולתן לבעל חובו. ואם לא נודע להם דבר זה, מחרימין על מי שידע לו מטלטלין או מי שיש לו מטלטלין ולא יביאם; ואחר כך יורדין לבינונית שבנכסיו, ומגבין לבעל חובו כמו שיתבאר.

יב. במה דברים אמורים, בזמן שנפרעין מן הלווה עצמו. אבל הבא להפרע מן היורש, בין קטן בין גדול לא יפרע מן המטלטלין, אפלו היו מפקדין או מלוה אצל אחרים: שהמטלטלין אינן תחת שעבוד בעל חוב מן התורה.

יג. מצוה על היתומין לפרע חוב אביהן, מן המטלטלין שהניח. ואם לא רצה היורש לתן, אין כופין אותו; ואם תפס בעל חוב מחיים, גובה מהן. טען שמחיים תפסתי, והיורש טען שאחר מיתה תפס על היורש להביא ראיה; או ישבע המלוה שפך וכך הוא חייב לו, ויכול לטען עד כדי דמיהן, וכולל בשבועתו שמחיים תפס.

יד. היו הדברים שתפס שטרות, וטען שהן משכון בידו על חובו, ושמחיים תפס על המלוה להביא ראיה שמחיים תפס; ואם לא הביא ראיה יחזיר ליורשים, מפני שאינו טוען לקנות גופם אלא לראיה שבהן.

טו. יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל אחרים יש לבעל חוב שלאביהם לחזור ולגבות אותה מהן, שהרי קרקע זו שלאביהם היא.

טז. ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקף שמעון דמי השדה עליו מלוה לראובן, ומת ראובן, ובא בעל חוב שלראובן לטרף משמעון השדה, ופיסו שמעון במעות והלך לו הדין נותן שיבואו יורשי ראובן, ויתבעו שמעון במלוה שזקף עליו: שהרי אינה משתעבדת לבעל חוב שלראובן. לפיכך אם היה שמעון פקח נותן להן הקרקע שלקח מראובן במלוה שזקף על עצמו, וחוזר וטרף אותה מהן מפני המעות שנתן לבעל חובו שלראובן כדי שלא יטרף אותה ממנו: שהרי באחריות לקחה מראובן.

יז. כבר תקנו גאונים האחרונים כלם, שיהיה בעל חוב גובה מטלטלין מן היורשין; וכן דנין ישראל בכל בית דין שבעולם. אבל במערב היו כותבין בשטרי חובות, שיש לו לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין, בין בחייו בין אחר מותו; ונמצא גובה על תנאי זה, יותר מן התקנה.

יח. וסיג גדול עשו בדבר שמא לא ידע הלווה בתקנה זו, ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין: שאין כוח בתקנת אחרונים לחייב בה יתומים.

הַלְבוֹת מַלְוָה וְלוֹוֶה פָּרַק יב

א. אין נפרעין מן היורשין אלא אם כן היו גדולים; אבל יורשין קטנים, אין נפרעין מהן שטר חוב. אפלו היה בו כל תנאי שבעולם לא יפרע בו המלוה כלום, עד שיגדלו היתומים: שמא יש להן ראייה ששוברין בה את השטר.

ב. היתה המלוה רבית שלגוי, שהרי הרבית אוכלת בנכסיהן מעמידין להם אפטרופוס, ונזקקין בית דין לנכסיהן, ומוכרין ופורעין החוב. וכן אשה שתבעה כתבתה, בין אלמנה בין גרושה מעמידים להם אפטרופוס, ונזקקין משום חן האשה, כדי שיהיה לה כלום, שתנשא בו לאחר. לפיכך אם קפצה האשה ונשאת, ואחר כך באה לתבע כתבתה מנכסי יתומים אין נזקקין לה, עד שיגדלו היתומים: שהרי אין לה מזונות, והרי נשאת.

ג. הורו מקצת הגאונים, שאם היו הנכסים פנגד הפתכה בלבד, או פחותין ממנה אין נזקקין להן, שהרי אין כאן זכות ליתומים: שלא אמרו נזקקין לנכסי יתומים להפרע מהן הפתכה, אלא כדי שלא יפחתו הנכסים מן המזונות; וזאת הואיל והיא נוטלת הכל, מה זכות יש ליתומים הקטנים בדבר זה, עד שנזקקין להן, ולא חשו לחן האשה.

ד. צוה המורישן ואמר תנו מנה לפלוני, או תנו שדה לפלוני נזקקין, אחר שמעמידין להן אפטרופוס לטען טענתם. אמר תנו מנה זה לפלוני, או שדה זו לפלוני נותנין, ואין צריכים להעמיד להן אפטרופוס.

ה. נמצאת קרקע שאינה שלהן, אלא טען הטוען שהיא גזל ביד מורישן נזקקין להן, ומעמידים להן אפטרופוס לטען ולדון; ואם נמצאת גזולה, מחזירים אותה לבעליה.

ו. וכן קטן שתקף בעבדיו, וירד לתוך שדה חבירו וכבשה אין אומרין נמתין לו עד שיגדיל, אלא מוציאין אותה מידו; ולכשיגדיל אם יש לו עדים, יביא עדיו.

ז. קרקע שהיא בחזקת קטנים, ובא אחר וטען שהיא לקוחה לו ממורישן, ויש לו עדים שהחזיק בה ואכלה שני חזקה בחיי אביהן אין מוציאין אותה מידן, עד שיגדילו: שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, והקטן כאלו אינו עומד כאן הוא חשוב. אבל אם הוציא שטר שהיא לקוחה בידו הרי זה מקיים את השטר, ומוציאין אותה מידן אחר שמעמידים להם אפטרופוס.

ח. כשנזקקין בית דין לנכסי יתומים למכור שמין את הקרקע, ואחר כך מוכרין. ומכריזין עליה שלושים יום רצופין, או ששים יום שני וחדמישי; ומכריזים בבקר ובערב, בשעת הכנסת פועלים ובשעת הוצאת פועלין. וכל מי שרוצה לקנות, יוליך הפועלין לבקר לו. ובעת שמכריזין, מסימין את השדה במצריה, ומודיעין כמה היא יפה, ובכמה היא שומה, ומפני מה רוצים למכרה, אם להגבות לבעל חוב או לכתבת אשה: לפי שיש מי שרוצה לתן לבעל חוב, ויש מי שרוצה להגבות לאשה.

ט. כשפותבין האדרכתא על נכסי יתומים, בין גדולים בין

קטנים, כותבין בה, והכרנו שהנכסים האלו הן שלפלוני המת. ואם לא כתבו כך, הרי האדרכתא פסולה; ואין אוכלין בה פרות, אפלו מאחר ששלמו ההכרזות.

י. בית דין שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שטעה בדבר משנה, וחוזרים ומוכרין בהכרזה. ובית דין שמכרו, האחריות על היתומים. ובית דין שהכריזו כפראוי, ובדקו יפה יפה, ודקדקו בשומה אף על פי שטעו ומכרו שווה מנה במאתים, או מאתים במנה הרי מכרן קיים.

יא. אבל אם לא בדקו בשומה, ולא כתבו אגרת בקרת, שהיא דקדוק השומה וההכרזה, וטעו והותירו שתות או פחתו שתות מכרן בטל; פחות משתות, מכרן קיים.

יב. וכן אם מכרו הקרקע בעת שאינן צריכין להכריז עליה, וטעו ופחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל, אף על פי שהכריזו. פחות משתות מכרן קיים, אף על פי שלא הכריזו: שאין צריכין הכרזה באותה העת.

יג. וזו היא העת שאין צריכין הכרזה: בעת שימכרו קרקע לקבורה, או למזון האשה והבנות, או לתן מנת המלך אין צריכין הכרזה, לפי שהדבר נחוץ.

יד. וכן בית דין שמכרו דברים שאינן צריכין הכרזה, וטעו בשתות מכרן בטל; פחות משתות, מכרן קיים. ואלו הן הדברים שאין מכריזין עליהם העבדים, והשטרות, והמטלטלין: העבדים, שמא ישמעו ויברחו; והשטרות והמטלטלין, שמא יגנבו. לפיכך שמין אותן בבית דין, ומוכרין אותן מיד. ואם השוק קרוב למדינה, מוליכין אותן לשוק.